

Rozdział 9. Biblioteka prawnicza

Celem niniejszego rozdziału nie jest kompleksowe omówienie problematyki biblioteki prawniczej, a jedynie ukazanie roli literatury prawniczej w codziennej praktyce zawodowej prawników w kontekście wykorzystania technologii informacyjnej. Niewątpliwie literatura prawnicza, będąca źródłem poznania doktryny prawniczej, stanowi obok tekstów aktów prawnych i orzecznictwa sądowego istotny filar pracy każdego prawnika. Nie może zatem dziwić, że, podobnie jak na potrzeby dostępu do tekstów aktów prawnych i orzecznictwa sądowego, technologię informacyjną wykorzystuje się w zakresie literatury prawniczej.

Technologia informacyjna w kontekście literatury prawniczej może być stosowana w dwóch aspektach. Po pierwsze, pozwala ona na dostęp do treści literatury prawniczej, czy konkretnie tej literatury prawniczej, która została zdigitalizowana lub też w takiej zdigitalizowanej postaci występowała w pierwotnej swej wersji. Zagadnienie to można sprowadzić do e-booków, tj. książek elektronicznych. Podobnie jak książki z innych dziedzin niż prawo, także książki dla prawników przybierają formę cyfrową. W wirtualnych sklepach „wystawione są na wirtualnych półkach” obok całego szeregu innych e-booków.

Po drugie, technologia informacyjna umożliwia nie tylko dotarcie do treści literatury prawniczej, ale też najczęściej dostarcza wiedzy o istnieniu konkretnej pozycji literatury, a tym samym pokazuje, że warto do takiej publikacji sięgnąć. W tym ujęciu technologia informacyjna staje się coraz częściej niezbędnym narzędziem umożliwiającym znalezienie grupy książek na danych temat. Wynika to przede wszystkim z faktu, że katalogi biblioteczne są powszechnie tworzone i prowadzone od wielu lat tylko w postaci elektronicznej. Jeśli dodatkowo wskaże się, że często katalogi takie są dostępne online, a zatem nie ma potrzeby faktycznych wizyt na tym etapie poszukiwania literatury w budynku biblioteki, można dostrzec jak technologie informacyjne istotnie zmieniły tradycyjne biblioteki prawnicze.

Odnośnie do dostępu do treści literatury prawniczej wspomnieć wreszcie należy o pojęciu „*Open Access*”, czyli otwartego dostępu. Pojęcie to jest synonimem wolnego dostępu do literatury, w tym literatury prawniczej. Coraz częściej działalność naukowa opiera się na *open access* – „wystawianiu” swoich osiągnięć naukowych w Internecie, tak aby mogły one dotrzeć do jak największej liczby odbiorców.

1. Dostęp do treści literatury prawniczej przez Internet

Poszukiwanie literatury prawniczej związanej z określonym tematem (zagadnieniem, dziedziną) jest nieodłącznym elementem pracy prawnika. Doktryna prawnicza wyjaśnia przecież szereg rodzących się na gruncie przepisów prawa wątpliwości. Tradycyjne sposoby dotarcia do literatury – zakup książek w księgarniach lub korzystanie z biblioteki – w ostatnich latach wzbogaciły się o możliwość korzystania z e-booków. Zwrócić należy uwagę, że e-booki mogą być zarówno „przedmiotem” sprzedaży (ściągnięcie pliku z książką na dysk własnego komputera), ale też korzystanie z nich może przypominać bibliotekę, gdyż nierzadko są one dostępne czasowo za określoną opłatą lub bezpłatnie, a nawet bez limitu czasowego. Zjawisko wskazane w tym ostatnim przypadku określa się mianem „bibliotek cyfrowych”, względnie „bibliotek elektronicznych” lub „bibliotek internetowych”.

Przykładem wykorzystania technologii informacyjnej do prezentacji treści literatury prawniczej może być Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego lub e-Wydawnictwo Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego¹. Przedsięwzięcia te już teraz prezentują określony zasób literatury. Tworzenie bibliotek cyfrowych przez różne instytucje, zwłaszcza ośrodki akademickie, wydaje się być procesem powszechnym i obejmującym coraz większą ilość pozycji. Ponadto, spotkać można prowadzone przez podmioty komercyjne portale internetowe służące udostępnianiu odpłatnie e-booków.

Istotnym miejscem prezentacji literatury prawniczej oraz informacji o literaturze prawniczej są także komercyjne prawnicze programy użytkowe. Programy te, często udostępniane pod marką sygnującą również wydawnictwa prawnicze, faktycznie w swoich rozbudowanych wersjach ukazują w całości literaturę prawniczą publikowaną w takim wydawnictwie. Znacząco uatrakcyjnia to takie programy użytkowe, które dla prawników są już nie tylko bazą aktów prawnych i orzeczeń sądowych, ale też przedstawiają obszerne poglądy doktryny, co ma przecież niebagatelne znaczenie dla praktyki stosowania prawa. Wyposażenie komercyjnych prawniczych programów użytkowych niewątpliwie czyni je bogatym źródłem informacji, co istotne, informacji różnego rodzaju, gdyż nie tylko tych płynących z tekstu aktu prawnego i orzeczenia, ale właśnie literatury prawniczej. Niejednokrotnie programy te mogą stanowić odpowiednik tradycyjnych (papierowych) prywatnych bibliotek prawniczych.

Komercyjne programy użytkowe są o tyle interesującym przedsięwzięciem z zakresu literatury prawniczej, że najczęściej, przynajmniej dotychczas, prezentują e-booki jednocześnie wydając tę samą pozycję literatury w postaci tradycyjnej (papierowej).

¹ Dostęp poprzez stronę www.prawo.uni.wroc.pl

Taki stan rzeczy skłania do rozważenia zalet oraz wad tradycyjnej i elektronicznej postaci książek. Za literaturą prawniczą w postaci papierowej przemawia przede wszystkim siła przyzwyczajenia i „oswojenie” z taką formą literatury prawniczej. Przekłada się to na komfortowe dla zmysłów zapoznanie się z treścią. Kwestie te jednak mogą z biegiem czasu ulec zmianie. Dla nowych pokoleń, od dziecka obcujących z mediami elektronicznymi, w tym zwłaszcza z Internetem, elektroniczna postać literatury prawniczej może nie być wcale mniej przyjemna dla zmysłów niż postać papierowa.

Literatura prawnicza w postaci elektronicznej ma też szereg zalet w porównaniu z jej postacią papierową. Od razu rzuca się w oczy, że elektroniczna literatura, poprzez brak substratu materialnego (zadrukowanych kartek papieru) jest łatwa do przechowywania, a możliwości jej gromadzenia pod względem ilościowym wydają się być nieograniczone. Jednocześnie książka w postaci elektronicznej nie ulega zniszczeniu wskutek użytkowania. Może być przy tym jednocześnie wykorzystywana przez wiele osób, co ma istotne znaczenie w przypadku bibliotek. Co jednak najistotniejsze dla codziennej praktyki zawodowej, biblioteka prawnicza w postaci elektronicznej jest mobilna. Można ją zawsze mieć przy sobie. Wystarczy posiadać laptop lub tablet.

Z użytkowego punktu widzenia niemałą zaletą książek w postaci elektronicznej jest możliwość szybkiego przeglądania ich treści. Aby znaleźć fragmenty tekstu, gdzie występuje konkretne słowo (frazą), wystarczy skorzystać z opcji wyszukiwania, a program sam odnajdzie stosowne fragmenty. Ma to często istotne znaczenie, gdyż pozwala wstępnie zorientować się, na ile dana publikacja odpowiada poszukiwanemu zagadnieniu, zwłaszcza w sytuacji, gdy badana problematyka ma charakter niszowy, nieopisywany szeroko w literaturze.

Powyższe uwagi dotyczyły głównie e-booków, czyli książek takich jak monografie naukowe, publikacje zbiorowe lub komentarze. Jednak spostrzeżenia te można odnieść też do czasopism naukowych. Tradycyjnie dostęp do czasopism naukowych możliwy jest poprzez bibliotekę lub prenumeratę danego tytułu. Nieczęsto można je zakupić w księgarniach. Dlatego możliwość nabycia czasopism naukowych poprzez Internet stanowi istotne ułatwienie, zwłaszcza że zazwyczaj istnieje możliwość zakupu nie tylko całego numeru czasopisma, ale również konkretnego artykułu naukowego zamieszczonego w tym czasopiśmie.

2. Tworzenie spisu literatury prawniczej na określony temat

Technologie informacyjne odgrywają ogromną rolę w zakresie tworzenia wykazów literatury na dany temat. Jest to pokłosie z jednej strony zdigitalizowania katalogów bibliotecznych, a z drugiej celowego dążenia do gromadzenia wiedzy o literaturze w taki

sposób, aby zgromadzone informacje były w prosty sposób dostępne dla zainteresowanych osób.

Przykładem zdigitalizowanego, a jednocześnie dostępnego online katalogu są katalogi Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu (<http://www.bu.uni.wroc.pl/katalog>), jak też Biblioteki Narodowej (<http://alpha.bn.org.pl>). Po wprowadzeniu odpowiednich kryteriów wyszukiwania (tytuł, hasło przedmiotowe, autor) system ukaże nam stosowne wyniki. Oczywiście to szukający określa, z jakich kryteriów wyszukiwania chce korzystać. Pamiętać należy przy tym, że zbyt szczegółowe określenie kryteriów wyszukiwania może prowadzić do zbyt dużego zawężenia wyników wyszukiwania. Poszukiwania należy zatem rozpoczynać od kryterium zakreślonego jak najszerszej, ale jednak nie zbyt szeroko.

Podobnie jak w przypadku dostępu do treści literatury, tak w przypadku tworzenia bibliografii prawniczej istotną rolę odgrywają komercyjne prawnicze programy użytkowe. Wręcz w błyskawiczny sposób pozwalają one na stworzenie szerokich wykazów literatury na zadany temat, pozwalając przy tym niejednokrotnie odpowiednio zawęzić listę wyników wraz z podawaniem kolejnych kryteriów wyszukiwania. Komercyjne programy użytkowe mają szczególną wartość również z tego względu, że można w nich odnaleźć często najnowsze pozycje literatury. Pozwalają przy tym względnie na bieżąco śledzić pojawianie się nowej literatury prawniczej.